

ANA TEMA¹

9. Madde

Dini Kuruluşların Özerklikleri

(Son Güncelleme Tarihi: 28.02.2025)

Giriş

Dini topluluklar, geleneksel ve küresel olarak örgütlü yapılardan oluşmaktadır. Dini bir topluluğun örgütlenmesinin söz konusu olduğu durumlarda, Sözleşme'nin 9. maddesi, dernek hayatını Devletin haksız müdahalelerine karşı koruyan 11. madde ışığında yorumlanmalıdır. İnananların din özgürlüğü hakkı, topluluğun Devletin keyfi müdahalesi olmaksızın barışçıl bir şekilde işlemlerini gerektirmektedir. Dini toplulukların özerklikleri, demokratik bir toplumda çoğulculuk için esastır ve 9. madde tarafından sağlanan korumanın merkezinde yer alır. Bu özerklik, sadece söz konusu toplulukların bu şekilde örgütlenmesiyle değil, aynı zamanda tüm aktif üyelerinin din özgürlüğü hakkını etkin bir şekilde kullanmasıyla da doğrudan ilgilidir. Topluluk hayatının örgütlenmesi Sözleşme'nin 9. maddesi tarafından korunmazsa, bireyin din özgürlüğünün diğer tüm yönleri de zarar görür (*Fernández Martínez/İspanya* [BD], 2014, § 127).

Devletin Yükümlülüklerinin Kısa Özeti

9. madde uyarınca, Devletin genel rolü, demokratik bir toplumda kamu düzenini, dini barışı ve hoşgörüyü sağlamayı amaçlayarak, çeşitli dinlerin, mezheplerin ve inançların tarafsız ve yansız bir düzenleyicisi olmaktır (*S.A.S./Fransa* [BD], 2014, § 127).

9. Maddenin Devletin Yapmasını Yasakladığı Hususlar:

- Bir dini topluluğu bir bireyi kabul etmeye veya reddetmeye zorlamak (*Svyato-Mykhaylivska Parafiya/Ukrayna*, 2007, §§ 146 ve 150);
- Belirli dini inançların meşruiyetini ve bunların ifade edilme biçimini belirlemek veya bir kişinin veya topluluğun hangi dine mensup olduğunu keyfi olarak “yeniden tanımlamak” (*İzzettin Doğan ve diğerleri/Türkiye* [BD], 2016, § 121; *Eski Baltık Dini “Romuva” Derneği/Litvanya*, 2021, §§ 125, 140 ve 145; *Karabağ Ermeni Yönetimi Yehova Şahitleri Hristiyan Dini Örgütü/Ermenistan*, 2022, § 76);
- Bölünmüş bir dini topluluğu tek bir liderlik altında toplanmaya zorlayarak iç işlerine müdahale etmek (*Besarabya Metropolitan Kilisesi ve diğerleri/Moldova*, 2001, § 117).

¹ Bu belge Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

9. Maddenin Güvence Altına Almadığı Hususlar:

- Dini bir kuruluş içerisinde, gerek doktrinsel gerekse örgütlenme ile ilgili bir anlaşmazlık olsun, muhalefet etme hakkı (*Miroļubovs ve diğerleri/Letonya*, 2009, § 80);
- Devleti dini liderlerin veya papazların atanmasına müdahale etmeye zorlama hakkı (*Sotirov ve diğerleri/Bulgaristan* (k.k.), 2011);
- Dini bir topluluk tarafından işten çıkarılmaya karşı koruma (*Siebenhaar/Almanya*, 2011, §§ 42-47, burada Devlet, bir iş mahkemeleri sistemi kurmuş ve bu mahkemeler söz konusu menfaatler arasında kapsamlı ve ayrıntılı bir denge kurmuştur).

Sözleşme'nin Diğer Maddeleri Kapsamında Diğer Kişilerin Çatışan Hakları

Genel İlkeler:

- Bir dini topluluk ile çalışanları arasında çıkan uyuşmazlıklarda, bazen topluluğun 9. madde tarafından güvence altına alınan özerklik hakkı ile çalışanlarının Sözleşme'nin diğer maddeleri tarafından korunan hakları arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkmaktadır. Bir dini topluluğun, çalışanlarının da Sözleşme tarafından korunan (özellikle 8, 9, 10 ve 11. maddeler tarafından korunan) çatışan haklarına yönelik herhangi bir müdahaleyi haklı göstermek için, özerkliğine yönelik fiili veya potansiyel bir ihlal olduğunu iddia etmesi yeterli değildir. Dahası, ilgili dini topluluk, somut olayın koşulları ışığında, iddia edilen riskin muhtemel ve ciddi olduğunu, çatışan hakka yapılan ihtilaf konusu müdahalenin bu riski önlemek için gerekli olanın ötesine geçmediğini ve dini topluluğun özerkliğini kullanmasıyla ilgisi olmayan bir amaca yönelik olmadığını göstermelidir. Ayrıca bu müdahale ilgili hakkın özüne zarar vermemelidir. Bu nedenle ulusal mahkemeler, davanın koşullarına ilişkin kapsamlı bir inceleme yapmalı ve söz konusu farklı menfaatleri ayrıntılı bir şekilde dengelemelidir. Bununla birlikte Devletin bu tür davalarda geniş bir takdir yetkisi bulunmaktadır (*Fernández Martínez/İspanya* [BD], 2014, §§ 123 ve 132).
- Dini bir topluluk, kendisi için çalışan veya kendisini temsil eden kişilerden belirli bir derecede sadakat göstermelerini talep edebilir. Bir çalışanın daha yüksek bir sadakat yükümlülüğü olup olmadığını belirlemek için, ulusal mahkemeler ve Mahkemenin kendisi, ilgili kişiye dini kuruluş içinde verilen özel görevi incelemektedir (*ibid.*, § 131).

Örnekler:

8. madde:

- *Obst/Almanya*, 2010 ve *Schüth/Almanya*, 2010: zina nedeniyle işten çıkarma;
- *Fernández Martínez/İspanya* [BD], 2014: evli bir rahibin din öğretmeni olarak iş sözleşmesinin yenilenmemesi;
- *Travaš/Hırvatistan*, 2016: bir din öğretmenin boşanması ve yeniden evlenmesinin ardından görevden alınması.

10. madde:

- *Lombardi Vallauri/İtalya*, 2009: Katolik bir üniversitedeki bir profesörün heterodoks görüşlere sahip olduğu iddiasıyla görevinin yenilenmemesi.

11. madde:

- *Sindicatul "Păstorul cel Bun"/Romanya* [BD], 2013: rahiplerin sendika kurmasının imkânsızlığı.

Ayrıca bk. 6. maddenin 1. fıkrası:

- *Károly Nagy/Macaristan* [BD], 2017: maddi bir talebin çözüme kavuşturulması için mahkemeye erişimin olmaması (denge kurulmaması).

Genel İlkelerin Özeti

- *Fernández Martínez/İspanya* [BD], 2014, §§ 127-132.

Diğer Atıflar

İçtihat Rehberleri:

- Sözleşme'nin 8. Maddesi Hakkında Rehber - Özel ve Aile Hayatına, Konutuna ve Yazışmasına Saygı Hakkı
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11. Madde Rehberi - Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

- *Besarabya Metropolitan Kilisesi ve diğerleri /Moldova*, no. 45701/99, AİHM 2001 XII (9. maddenin ihlali);
- *Svyato-Mykhaylivska Parafiya/Ukrayna*, no. 77703/01, 14 Haziran 2007 (9. maddenin ihlali);
- *Miroļubovs ve diğerleri/Letonya*, no. 798/05, 15 Eylül 2009 (9. maddenin ihlali);
- *Lombardi Vallauri/İtalya*, no. 39128/05, 20 Ekim 2009 (10. maddenin ihlali);
- *Obst/Almanya*, no. 425/03, 23 Eylül 2010 (8. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Schüth/Almanya*, no. 1620/03, AİHM 2010 (8. maddenin ihlali);
- *Siebenhaar/Almanya*, no. 18136/02, 3 Şubat 2011 (9. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Sotirov ve diğerleri/Bulgaristan* (k.k.), no. 13999/05, 5 Temmuz 2011 (kabul edilemez - altı aylık sürenin bitmesi);
- *Sindicatul "Păstorul cel Bun"/Romanya* [BD], no. 2330/09, AİHM 2013 (alıntılar) (11. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Fernández Martínez/İspanya* [BD], no. 56030/07, AİHM 2014 (alıntılar) (8. maddenin ihlal edilmemesi);
- *S.A.S./Fransa* [BD], no. 43835/11, AİHM 2014 (alıntılar) (8, 9 ve 14. maddelerin ihlal edilmemesi);
- *İzzettin Doğan ve diğerleri/Türkiye* [BD], no. 62649/10, 26 Nisan 2016 (9. maddenin ve 9. madde ile birlikte 14. maddenin ihlali);
- *Travaš/Hırvatistan*, no. 75581/13, 4 Ekim 2016 (8. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Károly Nagy/Macaristan* [BD], no. 56665/09, 14 Eylül 2017 (kabul edilemez - 6. maddeyle konu bakımından (*ratione materiae*) uygunsuzluk);
- *Eski Baltık Dini "Romuva" Derneği/Litvanya*, no. 48329/19, 8 Haziran 2021 (9. madde ile birlikte 14. maddenin ihlal edilmesi);
- *Karabağ Ermeni Yönetimi Yehova Şahitleri Hristiyan Dini Örgütü/Ermenistan*, no. 41817/10, 22 Mart 2022 (11. madde ışığında okunan 9. maddenin ihlali).